

BRANCZEIZ ANNA

Könnyed esti disztópia

MOLNÁR T. ESZTER: A SZÁMOZOTTAK

Prae.hu-JAK Füzetek
Budapest, 2016
83 oldal, ár 2500 Ft

”

Molnár T. Eszter 2016-os novelláskötete az első és a második világháború eseményeit ábrázolja, ugyanakkor a Rákosi- és a Kádár-korszakot is felidéz, emellett az elkövetők és az áldozatok történeteit gyűjti össze, egyúttal az elmúlt évek társadalompolitikai eseményeire adott reflexióként is értelmezhető. Mindegyik és egyik sem. A számozottak ilyen értelemben disztópia. Fejezetei sormintázatok, mozaikdarabok, amelyekből fokról fokra rajzolódnak ki egy kényszerhelyzetekkel, lemondásokkal, szenvedésekkel és félelmekkel teli világ – nem Magyarország, nem egy adott korszak, sőt némely novellát olvasva egy alig behatárolható terület és éra – körvonalai.

Noha a kötet első, az *Éhes város* című novellájáról nagy magabiztossággal állíthatnánk, hogy a Kádár-korszakban („Olyan őszintén gyűlölte az elnyomást és az igazságtalanságot, hogy Era képtelen volt valódi jelentéseket írni róla.”, 7.) és Budapesten játszódik („[...] már a banknál jártak, három kapualjra az Oktogontól.”, 5.), a *Nő a túloldalon* helyszíne már egészen biztosan nem Magyarország. A *Végkezelés* című novella helyszíne pedig ugyan Magyarország, de a sugárkezeléstől megfiatalodott Valkai Lajos története orvostani utópia a javából. „Boldogan hitte el, hogy érezni sem fogja a kezelést, mert a hullámok vagy mik észrevétlenül haladnak majd át a testén, és nem tesznek kárt az újtjukba kerülő sejtekben, sőt éppen hogy visszaépítik azt, amit az elmúlt kis híján hatvan év lerombolt.” (45.) Ezzel a novellával együtt *A számozottak* végleg lerombolja azt a bizonyosságot is, hogy az olvasó tudja, de legalábbis sejt, mikor és hol járunk, amikor a történeteket olvassuk. Hiszen miközben az *Éjszakai állatok* és a *Végkezelés* Valkai neve miatt összekapcsolható, az már mégsem jelenthető ki egyértelműen, hogy a két novella cselekménye ugyanazon korszakban zajlik.

A számozottak merőben más jellegű munka, mint Molnár T. Eszter többi írása. Más, egyszersmind tematikai, stilisztikai és prózapoétikai vonatkozásait tekintve egyaránt gördü-

lékeny és erős olvasmány ez a könyv is, amely antiutópiaként nemcsak a múlttal, de a jelenel és a jövővel is párbeszédbe lép, és amely egyszerűségében is kíméletlen. „Már késő. Nem látod? Túl sötét van. Túl hideg.” (80.) Molnár T. kötete George Orwell és William Golding nyomdokain haladva azzal a nyomasztó felismeréssel szembesít, hogy a történelem ismétli önmagát. *A számozottak* lendületes, olvasmányos stílusa miatt összességében mégsem annyira megterhelő, ezért, és utópisztikus jellege miatt is, leginkább olyan, mint egy felnőtteknek szóló társadalmi, történelmi és szociokulturális példázat, egy mesekönyv, amelyből akár délután, akár elalvás előtt is elolvashatunk egy-egy fejezetet. Az *Éjszakai állatok* éppenséggel a felütés és a megfogalmazás stílusa miatt valóban meseszerűnek is hat („Az óvóhely sarjában heverő galambtetemet szinte életre keltették a bogarak.”; „Ez örültség, elnyomnának minket, mint a csikket – tiltakozott Bagoly.”). Egyúttal ez a novella a mesei jelleggel teremt olyan narratív távolságot, amely nem engedi, hogy adott korszakhoz kössük az eseményeket.

A számozottak egyik legfőbb erénye ugyanakkor kidolgozott jellem- és történetábrázolásban rejlik. Miközben a könyv címe az arctalan, az aktákban, személyiségüktől megfosztva számontartott embertömeget idézi, a történetekben meggyötört, fáradt, éhező, a fagyhaláltól kékre színeződő arcokat láthatunk, és egyéni sorsokról olvashatunk. Az aprólékos, minden részletre kiterjedő leírások szinte testközelbe hozzák *A számozottak* szereplőit. A novellák stilisztikailag, poétikailag élvezetesen sodró, helyenként lírai nyelvezete talán ezért néha sokkal kegyetlenebbnek hat a történetek elbeszélésénél. Mint például *A számozottak* kötet-címadó fejezetben: „A következő pár perc pont úgy zajlott, mint minden rajtaütésnél. A rakétér kinyitása után először a férfiak törtek ki, utánuk a sikoltozó nők és a gyerekek. Zsuzsi pozíciója hátul volt, neki kellett leléni azokat, akik tovább tudtak futni az első sortűz után. Nem végzett tiszta munkát, mert nem volt elég lassú a szívverése. Akiket elhibázott, azok befutottak a cserjésbe az út túloldalán.” (67.)

A kötet szerkesztése is érdekes szempontokat vet fel. Műfaji tekintetben *A számozottak* leginkább novellafüzérként jellemezhető, a helyenként alig érzékelhető motivikus utalások, a novellákban kibontakozó és az egyes darabokat összekötő diktatórikus világkép, valamint a történetek közötti kölcsönös párbeszéd miatt azonban töredezett narratívájú regényként is olvasható a kötet. Mindez többletjelentést ad a novelláknak is.

Az elbeszélések külön-külön is érthető és élvezhető olvasmányok, a történeteszálak ugyanakkor szorosabban is összefonódnak, a visszatérő cselekményszálak mellett visszavisszatérnek nevek, szereplők is. Mintha a tizenkét novella narrátora mindvégig ugyanazt a helyzetet és ugyanazokat az eseményeket járná körül – éppen csak a nézőpont változik fejezetről fejezetre.

Az *Éjszakai állatok* szereplői például demonstrációt szerveznek („[...] merényletekkel likvidálják Némethet, Borsost, Danicsot és Valkait.”, 37.), míg a következő, *Végkezelés* című történetben Valkai Lajost a titkosrendőrség már arra figyelmezteti, hogy „újabb ellenzéki akció van készülőben”. (47.) Az utolsó fejezetben lőtt sebbel műtött kislány egyike lehet azoknak, akiket *A számozottak* címadó novellában Zsófi vagy társainak egyike eltalált. A *Fagyban* egy senkihez sem tartozó kisfiú tűnik fel, és egy halálra fagyott nőt és kislányát találják a pótban – néhány fejezettel korábban, *A harmadik* című történetben egy férfi azt ígéri egy nőnek, hogy „kölykeivel” együtt kimenekíti őket az országból egy pótban. A *Szüret* című novella azzal zárul, hogy Dása a lépcsőn megtántorodik, elvetél, míg a *Fagy* elején egy másik nőnek, Heikének éppen a lépcsőn felfelé jut eszébe elvetélt gyermeke. A füzérjellegből és az ebből követ-

kező elliptikus szerkesztésből adódóan a térbeli távolság ellenére is könnyű párhuzamot vonni Dása és Hekie között: éppen csak a két nő neve különbözik, de mintha Heike története Dása történetének folytatása lenne. A *Végkezelés* történetében szereplő Johanssen doktor talán ugyanaz a Johanssen doktor, akit *Az elsötétítésben* „a felsőbb állami vezetés el akart tüntetni”. (78.) A *No. 24.* című novella kislánya pedig – akivel Levente az iskolaudvaron beszélget – az *Éhes város* Juliját idézheti fel. Juli nem ismerte édesapját, akit egy New York Timesban megjelent cikke miatt éjjel elhurcoltak, és talán hazatoloncolták Amerikába. „Mama egyszer azt mondta, hogy külföldön van. [...] rajta van a papírjaimon, hogy apám a rendszer ellensége” (62.) – állítja később a *No. 24.* kislánya.

Abból következően, hogy a novellák világa ellenáll az egyértelmű időbeli és földrajzi behatárolásnak, *A számozottak* – azon túl, hogy a történetei egyéni válaszokként is értelmezhetőek egy diktatórikus rendszer működésére – egyúttal az elbeszélhetőség problémáját is felveti. E tekintetben érdekes az a gondolat, miszerint a kötet a füzérjelleg ellenére is azt a benyomást kelti, mintha egy töredezett narratívájú regényt tartanánk a kezünkben. Miközben a novellák között szorosabb kapcsolat is tételezhető, az egyes történetek közötti átkötések csak sejtethők vagy egy asszociációs láncban rendeződnek egymás mellé, így a novellák összefűzése az emlékezés működésmódját idézi. Mostanra már közhelyessé vált az a megállapítás, miszerint a múlt század megrázó eseményei nem, de legalábbis alig rendezhetők egyetlen egységes, szakadásoktól mentes narratívába, ahogy személyes traumák sem mesélhetők el könnyedén. *A számozottak* történetei egy nagy antiutópia mozaikdarabjaiként azt a kérdést járják körül, elbeszélhetők-e egyetlen narratíva mentén az elnyomásban, a félelemben, a szorongásban átélt mindennapok.

Természetesen végeláthatatlanul sorolhatnánk a hasonlóan az elbeszélhetőség nehézségeit, a traumatizáltságot, az elnyomó rendszert, a társadalmi számkivetettséget ábrázoló köteteket, történeteket, regényeket és novellafüzéreket egyaránt. A számozottak kapcsán hirtelenjében gondolhatunk akár Schein Gábor *Megölni, akit szeretünk* című novellagyűjteményére, de akár két másik JAK-füzet néhány novellájára is asszociálhatunk, így eszükbe juthatnak Papp-Zakor Ilka *Angyalvacsora* vagy Mán-Várhegyi Réka *Boldogtalanság az Auróra-telepen* című kötetei is. Molnár T. Eszter novellái ennyiben egyáltalán nem nevezhetők újszerűnek, sőt. Annak ellenére viszont, hogy olyan kérdéseket és általános emberi problémákat vet fel, amelyek már több ízben is előkerültek valamilyen formában, *A számozottak* minden kétséget kizáróan ígéretes és izgalmas olvasmány. Könnyed esti disztópia.